

Президент тапсырмаларын орындау

Реформалардың мәні – 5: Ықпалды Парламент

Бұған дейінгі мақаламызда Президент реформаларының маңызына кеңінен тоқталып, орталықсыздандыруды өңірлерді дамытуға жол ашатын кілт ретінде атаған едік. Шын мәнінде, Президентіміз Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаевтың елімізді жаңғырту бастамасы шамадан тыс орталықтандырылған басқару үлгісін біртіндеп жойып, қоғамның пікірі мен мүддесі ескерілетін барынша теңгерімді бәсекелес жүйеге көшуді көздейді.

Осы орайда Мемлекет басшысының алдағы уақытта бір палаталы Парламент құру туралы ұсынысы уақытылы әрі орын-

ды жасалған қадам екенін атап өткен жөн. Менің ойымша, бұл ұсыныс өкілді институттарды күшейтуге, биліктің жеке тұлғалардың қолына шоғырлану қаупін азайтуға және саяси плюрализм кеңістігін кеңейтуге бағытталған жалпы жаңғырту трендімен үндеседі.

СИНГУЛЯР НҮКТЕ

Биыл Қазақстан Парламентіне 30 жыл толады: 1996 жылғы қаңтарда жаңа сипаттағы биліктің заң шығарушы тармағының бірінші шақырылымдағы алғашқы сессиясы өтті. Осы жылдар ішінде ұзақ жол артта қалып, өкілді демократияның заманауи институты қалыптасты. Бұл меже жай мерейтой ғана емес. Бұл – әлеуметтік дамудың жаңа кезеңіне сәйкес келген тарихтың маңызды кезеңі.

→ 4-5-6 беттерде.

Актуально

Новому асфальту быть!

Отличная новость для каражалских автовладельцев и гостей города! В этом году запланирован ремонт трассы Атасу-Каражал на участке протяженностью 61 километр.

Асель КУРБАЛОСОВА

Среди водителей распространена шутка: «Дорога закончилась, осталось одно направление». И это относится не к ситуации, когда односторонняя дорога переходит в обычную, или проезжая часть сужается до одной полосы. Речь идет о

качестве покрытия, в результате чего поездка из-за множества ям и рытин превращается в сплошное мучение.

Именно в таком состоянии находится трасса Атасу-Каражал – транспортная артерия, которая связывает наш город с

«большой землей». Конечно, не на всем ее протяжении. Но и то, что имеем, существенно портит не только нервы, но и ходовую часть автомобилей.

Напомним, что участок 0-28 км практически завершен – в этом году в рамках реконструкции осталось уложить верхний слой дорожной одежды. А что же дальше? Жительница Каражала Светлана Агапова неоднократно поднимала вопрос ремонта проблемных участков перед национальным оператором по управлению автомобильными дорогами РК АО «НК «КазАвтоЖол». Очередная жалоба была направлена ею в начале года посредством сервиса E-otinish (eotinish.gov.kz).

- На все мои обращения подсыплют глиной, а отписывают: щебнем фракции какой-то там. Но щебня там как изначально не было, асфальт клали (а его действительно клали) на глину. И по весне весь этот асфальт на этой глине просто убежал. 28 декабря ехали с Каражала в Жанаарку. Выпал снег, до снега дождь. Не 28 декабря, ни сегодня – после дождя, как раз на этих ямах на скорости 20 км/ч жмешь тормоз, а машина скатывается то ли в яму, то ли с грейдера в кювет. Хотя на зум обещали все: в этом году дорога будет! – пишет автор.

Реакция не заставила себя ждать. 12 января филиал АО «НК «КазАвтоЖол» области Ұлытау в онлайн-режиме провел слушание в связи с поступлением этого заявления. На повестке дня стоял вопрос содержания участка дороги от баритной фабрики в сторону Жанаарки. В филиале заверили, что в этом году запланирован средний ремонт на участке протяженностью 61 километр (118-179 км трассы Атасу-Каражал).

Қазыналы өңір

ПОСПЕШИТЕ, УВАЖАЕМЫЕ ДРУЗЬЯ!

Продолжается подписная кампания на 2026 год на вашу любимую газету «ҚАЗЫНАЛЫ ӨНІР».

Наше издание оперативно и достоверно предоставляет информацию о самых значимых событиях региона, а также освещает общественно-политические и социально-экономические темы

Цена на подписку для физических лиц:

- на 6 месяцев – 1800 тенге;
- на 12 месяцев – 3600 тенге.

Для юридических лиц:

- на 6 месяцев – 4500 тенге;
- на 12 месяцев – 9000 тенге.

Подробности по телефону:

2-61-02

Ұлт саулығы

Жәйрем ауруханасының
жертөлесі жаңа кейіпке енді

Кеңістікті тиімді пайдалану, ыңғайлылық пен қауіпсіздікті арттыру, жұмыс пен корпоративтік іс-шараларды ұйымдастыруға жағдай жасау және санитарлық-гигиеналық талаптарды жақсарту мақсатында жертөле толықтай күрделі жөндеуден өткізіліп, заманауи жиһаздар мен медициналық құрал-жабдықтармен жабдықталды. Күрделі жөндеу жұмыстарына қаражатты Ұлытау облысы әкімдігі мен Денсаулық сақтау басқармасы бөлсе, барлық жиһаздар мен қажетті құрал-жабдықтарды «Казцинк» компаниясы сыйға тартты.

Аурухана директоры Дәурен Смағұловтың айтуынша, Ұлытау облысы әкімдігі мен Денсаулық сақтау басқармасының қаржылай қолдауы және «Казцинк» компаниясының әлеуметтік жауапкершілік бағдарламасы аясындағы демеушілігі арқасында жертөле бұрынғы қойма ретіндегі қызметінен арылып, көпфункционалды аймаққа айналды. Мұнда жұмыс орындары, сақтау аймақтары, іс-шаралар мен демалысқа арналған кеңістік ұйымдастырылды. Жаңа жабдықтар қатарында құжаттар мен инвентарды сақтау үшін металл шкафтар, шаруашылық материалдарына арналған сөрелер, жұмыс аймақтары мен акт залына арналған үстелдер мен орындықтар, қызметкерлердің қысқа демалысы үшін дивандар мен орындықтар, ұсақ құралдар мен материалдарды сақтайтын тумбалар мен сөрелер, медициналық бұрышқа арналған үстел мен шкафтар, асхана үстелі мен орындықтар, жиналыстар мен мәдени іс-шараларды өткізуге арналған дыбыс жабдықтары және ыдыс сақтау мен тамақ дайындауға арналған ас үй гарнитуры бар. «Казцинк» компаниясының қолдауы корпоративтік әлеуметтік жауапкершілік қағидаттарына адалдығын және серіктес ұйымдардың инфрақұрылымын дамытуға қамқорлығын көрсетеді. Бұл жоба бизнес пен әлеуметтік саланың табысты өзара әрекеттесуінің үлгісі болмақ.

Аурухана басшысы атап өткендей, бұл өзгерістер үлкен жоспардың тек алғашқы қадамы. Материалдық

тұрғыдан ғана емес, кадрлық тұрғыдан да халыққа қажеттіліктің бәрін орындауға күш салынуда. Бұрын қойма ретінде пайдаланылған үстіңгі қабаттағы кабинеттер енді науқастарды қабылдайтын заманауи бөлмелерге айналды. Жертөледе мұрағат, душ қабылдайтын орын, су қоры жиналатын аймақ, қазандық бөлімі, шаруашылық тауарлары сақталатын қойма, жұмыскерлер шешінетін орын, медициналық қалдықтарға арналған бөлмелер және басқа да қажетті аймақтар қолданысқа берілді. Сонымен қатар, бұрын жоқ болған акт залы да енді бар.

«Жақсының жақсылығын айт, нұры тасысын» дегендей, Дәурен Смағұловтың бұл бастамасы өңірдегі денсаулық сақтау саласының дамуына қосылған үлкен үлес. Сан жылдар бойы жөндеу көрмеген, жаңаруды армандаған ауруханада соңғы уақытта көптеген жақсы өзгерістер орын алуда. Бас дәрігердің айтуынша, әлі де талай жаңғырту жұмыстары жоспарланған. Медициналық мамандар тапшылығы жойылып, аурухана іші біртіндеп жаңаша кейіпке түсуде. Халықтың көңілі толатын мықты жұмыстар жасалса, басшының мықтылығының белгісі сол. Басшысы мықты ұжым ешқашан ыдырамай, бірлік пен тірліктері жарасқан ұйымшыл орта болары анық. Сондықтан, тек жақсы жаңалықтармен бөлісейік, құрметті ақ халатты абзал жандар!

Гайһар НАУРЫЗБАЕВА.

Новости города

На контроле –
комфорт пациентов

Ожидается, что в конце января инфекционное отделение Центральной больницы города Каражал начнет принимать первых пациентов. В том, как идет подготовка к часу X, убедились депутаты партии «AMANAT». В целом, они остались удовлетворены увиденным. Но есть одно «но» – пока температура в помещении не обещает комфортного пребывания больных.

Асель КУРБАЛОСОВА

Как объяснила исполнительный секретарь Каражалского городского филиала партии «AMANAT» Гульмира Исина, согласно утвержденному республиканскому сетевому графику план работ включает еженедельный мониторинг объектов строительства, вошедших в Дорожную карту предвыборной программы партии «Вместе с народом».

В региональную Дорожную карту включен и проект капитального ремонта инфекционного отделения. В начале нынешней недели мониторинговая группа в составе исполнительного секретаря, депутата областного маслихата Артёма Кима и члена комиссии партийного контроля при филиале партии Гаухар Отыншиной, которая занимает должность директора филиала в городе Каражал Палаты предпринимателей области Ұлытау, посетила объект.

Ремонтные работы и благоустройство прилегающей территории завершены. Отделение было сдано в эксплуатацию в конце 2025

года. В настоящее время осуществляются поставки и монтаж оборудования и мебели, в том числе медицинской функциональной. Но нас волнует вопрос качества отопления – в палатах прохладно, – отметила Гульмира Умбетжановна.

Побывав в котельной организации здравоохранения, партийцы убедились, что исполнители работают на совесть – на подаче температура составляет 80 градусов тепла, на обратке – 60 градусов. То есть, говорит исполнительный секретарь, параметры хорошие. По ее мнению, проблема кроется в неправильном монтаже системы.

С этим вопросом мы обратились к руководству больницы. Также поставили в известность председателя городского маслихата Замзагуль Оспанову, возглавляющую комиссию партийного контроля. Думается, что до официального открытия отделения теплоснабжение будет приведено в соответствии с нормами, – сказала представитель мониторинговой группы.

Өзекті

Ауа райы құбылмалы аймақтарда орналасқан елді мекендер үшін жолдардың жай-күйі – тек тұрмыстық қолайлылық емес, ең алдымен адам өмірі мен денсаулығының қауіпсіздігімен тікелей байланысты мәселе. Қарлы боран, көктайғақ, нөсер жаңбыр немесе қатты жел болсын, қандай жағдай болмасын Жәйрем кентінің көшелері тұрғындардың еркін жүріп-тұруына ыңғайлы әрі қауіпсіз болуы тиіс. Бұл – жергілікті атқарушы органдармен қатар, жолдарды күтіп-ұстауға жауапты мердігер ұйымдардың басты міндеті.

Ізтай БЕЛГІБАЙҰЛЫ

Осы жауапкершілік «Айсара» жеке кәсіпкерлігіне жүктелген.

Қауіпсіз көше – жайлы өмір кепілі

Аталған мердігер ұйым Жәйрем көшелерін жыл бойы күтіп-ұстау, тазалау, қауіпсіздік талаптарына сәйкестігін қамтамасыз ету бағытында көшенді жұмыстар жүргізіп келеді. Бұл тек қар күреу немесе қоқыс тазалаумен шектелмейтін, жоспарлы әрі жүйелі атқарылатын үлкен еңбек.

Қыс мезгілінде басты міндет – көктайғақтың алдын алу, қарды уақытылы тазалау, жол мен жаяу жүргіншілер жолдарын ашық ұстау. «Айсара» ЖК бұл бағытта арнайы техникаларды, қар тазалайтын құрал-жабдықтарды және жұмыс күшін жұмылдырады. Қар қалың түскен күндері түнгі және таңғы уақыттарда да тазалау жұмыстары ұйымдастырылып, мектептер, аурухана, қоғамдық орындар мен негізгі көшелерге ерекше назар аударылады. Жолдарға құм мен тұз қоспасының себілуі – апаттың

алдын алудағы маңызды шаралардың бірі.

Мердігер ұйымның басты ұстанымы – кез келген табиғи «тосын-

сыйға» дайын болу. Табиғаттың тосын мінезі күтпеген қиындықтар әкелуі мүмкін, алайда, оған дайындық, алдын ала жоспарлау және

жедел әрекет ету арқылы қауіп-қатерді барынша азайтуға болады. Осы тұрғыда «Айсара» ЖК қызметкерлері тәулік бойы кезекшілікке шығуға, шұғыл жағдайларда тез арада іске кірісуге дайын. «Айсара» ЖК атқарып жатқан жұмыстар – көзге көрінбейтін, бірақ, аса маңызды еңбек. Әрбір тазаланған көше, әрбір себілген құм, әрбір ретке келтірілген жол бөлігі – тұрғындардың қауіпсіздігіне қосылған үлес.

Қорытындылай айтқанда, ауа райы қандай болса да, Жәйрем көшелері әрдайым халықтың еркін жүріп-тұруына ыңғайлы, өмірі мен денсаулығына қауіпсіз болуы тиіс. Ал осы міндеттің уақытылы әрі сапалы орындалуы жолдарды күтіп-ұстауға жауапты мердігер ұйым – «Айсара» ЖК-нің кәсіби жауапкершілігі мен тынымсыз еңбегіне тікелей байланысты.

Депутаты за работой

Согласно данным портала online.zakon.kz, доходная часть бюджета области Улытау на 2026–2028 годы превышает 159 миллиардов тенге. В структуре бюджета предусмотрены субвенции в размере более 2,5 млрд тенге, из которых порядка 1,3 млрд тенге направлены на развитие Каражала. В обсуждении и проработке этих вопросов принимал участие депутат областного маслихата VIII созыва Артём Ким.

Асель КУРБАЛОСОВА

В областном маслихате продолжается планомерная работа по решению социально значимых вопросов региона. В центре внимания депутатов — бюджетное обеспечение, инфраструктурные проекты и обращения жителей.

По словам депутата, в 2025 году на очередных и внеочередных сессиях маслихата рассматривался широкий круг вопросов,

В центре внимания – интересы земляков

На завершение строительства хоккейного корта и многофункционального центра в областном бюджете предусмотрено по 200 млн тенге. Оставшаяся часть расходов покрывается за счет городского бюджета. Существенная доля средств также направляется на ремонт дорог, поддержку учреждений образования и здравоохранения, а также другие текущие нужды региона.

Помимо работы в маслихате, Артём Ким на постоянной основе проводит приемы граждан на площадке Каражалского городского филиала партии «AMANAT». Анализ обращений жителей показывает, что наиболее часто поднимаются вопросы вывоза твердых бытовых отходов, состояния дорог, качества электроснабжения и предостав-

Говоря о планах на ближайший период, депутат подчеркивает, что приоритетным остается вопрос стабильного и качественного электроснабжения города. Тема приобрела особую остроту после событий декабря прошлого года, когда перебои с электричеством затронули значительную часть населения. В этой связи Артём Ким направлял депутатские запросы, в том числе на уровне Парламента Республики Казахстан.

Еще одним важным направлением остается капитальный ремонт детского сада «Балбебек». По словам депутата, вопрос поднимался еще в начале 2025 года. Из-за истечения срока действия проектно-сметной документации было принято решение рассмотреть поэтапный подход

завершение строительства ряда объектов социальной инфраструктуры: многофункционального центра, крытого хоккейного

включая финансирование проектов, реализуемых в Каражале. В результате были приняты решения о выделении средств на

корта и инфекционного отделения городской больницы.

Особого внимания потребовал проект инфекционного отде-

ления. Как отметил Артём Ким, ранее его реализация была приостановлена из-за расторжения договора с подрядной организацией, что повлекло за собой судебные разбирательства. Для возобновления работ депутатом совместно с подрядчиком и представителями управления здравоохранения проводились рабочие встречи, в ходе которых уточнялись проектные и организационные вопросы. В итоге финансирование было восстановлено, и проект получил продолжение.

ления жилья из государственного фонда.

В ряде случаев депутат принимает личное участие в решении конкретных проблем. Так, осенью прошлого года он был вовлечен в урегулирование ситуации с длительным отключением электроэнергии на улице имени Р. Гацембиллера. После обращения жителей была организована встреча с ответственными службами, установлена причина аварии и обеспечено оперативное восстановление электроснабжения.

к ремонту — начиная с кровли и фасада. В дальнейшем планируется добиться финансирования и внутренних ремонтных работ.

...Работа депутата редко бывает публичной и заметной, однако именно она во многом определяет решение повседневных вопросов, с которыми сталкиваются жители. Постепенное продвижение по этим направлениям — результат системной и последовательной деятельности депутатского корпуса областного маслихата.

Өндіріс ошағында

Қауіпсіздікке арналған жаңа шешімдер

Жәйрем кен байыту комбинатында еңбек жағдайларын жақсарту бағытындағы жүйелі жұмыс жалғасуда. Нәтижесі бірден байқалатын іс-тәжірибелер енгізілуде. Атап айтқанда, жанар-жағармай материалдарын құю станциясы бөлімшелерінде және «Жәйрем» кенішінің карьерлік су төгу учаскесінде жеке және ұжымдық қорғаныс құралдарының жаңа түрлері қолданысқа енгізілді.

Жанар-жағармай құю станцияларында қызметкерлер ашық аспан астында орналасқан өрт сөндіргіштердің жағдайына назар аударды. Қауіпсіздік ұсақ-түйектен басталатынын, ал күнге күйіп кеткен немесе тот басқан өрт сөндіргіш жауапты сәтте істен шығуы мүмкін екенін түсіне отырып, алаңдарда

практикалық шешім қабылданды. Қызметкерлер өз күштерімен берік брезенттен жасалған қаптар тігіп, барлық тасымалданатын өрт сөндіргіштерге орнатты. Қаптарды дайындау үшін ультракүлгін сәулеге және жауын-шашынға төзімді, тығыз материал пайдаланылды. Олар өрт сөндіргіштің корпусын және механи-

калық тораптарын қызып кетуден, түсінің өнуінен, шаңнан және тоттанудан сенімді қорғайды.

Сонымен қатар, конструкциясы жабдыққа жедел қол жеткізуді қамтамасыз етеді: клапанды көтеру жеткілікті – өрт сөндіргіш бірден пайдалануға дайын.

— Жаңа қап — бұл шын мәнінде жабдыққа арналған қорғаныш «киім», ол оның қызмет ету мерзімін ұзартып, сенімділігін сақтайды, — дейді Қойма шаруашылығының шебері Әлібек Ерлан. — Идея бақылаулардан туындады: баллондардың мерзімінен бұрын тозып бара жатқанын көріп, әрекет ету қажет екенін түсіндік.

Соңы 7-бетте.

Реформалардың мәні – 5: Ықпалды Парламент

(Жалғасы. Басы 1-бетте).

СИНГУЛЯР НҮКТЕ

Биыл Қазақстан Парламентіне 30 жыл толады: 1996 жылғы қаңтарда жаңа сипаттағы биліктің заң шығарушы тармағының бірінші шақырылымдағы алғашқы сессиясы өтті. Осы жылдар ішінде ұзақ жол артта қалып, өкілді демократияның заманауи институты қалыптасты. Бұл меже жай мерейтой ғана емес. Бұл – әлеуметтік дамудың жаңа кезеңіне сәйкес келген тарихтың маңызды кезеңі.

Кез келген халықтың немесе елдің дамуындағы шешуші кезеңде бетбұрыс факторы болады. Дәл сол фактор ұлттың болашақ тағдырына ықпал ететін елеулі өзгерістерге жол ашады.

Қазақстан үшін мұндай кезең ретінде Керей мен Жәнібек сұлтандардың егемендік жолында қазақ руларының басын біріктіру туралы шешімін айтуға болады. Ал қазір ондай сәт ретінде отыз жылдан астам уақыт бойы еліміздің даму бағытын айқындап келген президенттік басқару формасын таңдауды атап өтуге толық негіз бар.

Бетбұрыс факторы деп белгілі бір тарихи мәні бар уақыт кезеңін айтып отырған жоқпыз. Ол – сингуляр нүкте, яғни кейін ұлттың қалыптасуы өмір салтын өзгертетін негізгі трансформация сәті.

Бұл қоғамда эмоция серпілісін тудыратын тосыннан болған оқиға немесе биліктің түптің түбінде жаңа өмір шындығын қалыптастыра отырып, басқа салаларда айтарлықтай шешуші өзгерістерге алып келетін әрекеттер тізбегін іске қосатын саналы шешімі болуы мүмкін. Әрине, жүйелі және бәрін қамтитын сипатқа ие бұл өзгерістер әрдайым мемлекеттің жалпы даму логикасынан туындайды.

Президент реформаларының траекториясын ескерсек, тарихымыздың қазіргі сәтінде Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаевтың пропорционалды жүйе негізінде қалыптасатын бір палаталы Парламентті – Әділетті Қазақстан құру жолындағы шешуші кезең ретінде мемлекеттік билік жүйесіне енгізу туралы бастамасы келесі бетбұрыс факторы болады деп топшылауға толық негіз бар.

Мемлекет басшысының жуырда Turkistan газетіне берген сұхбатында бұл бастаманы тағдыршешті қадам деп атауы кездейсоқтық емес.

Жалпы, бұл парламенттік реформа – 2019 жылы басталып, билік тармақтары арасында өкілеттіктерді қайта бөлу, партияларды тіркеуді жеңілдету, парламенттік оппозицияны енгізу арқылы саяси бәсекелестікті институттандыра отырып, Парламенттің рөлін күшейтуге бағытталған саяси трансформацияның заңды жалғасы.

Сондықтан Мемлекет басшысы жоғары өкілді биліктің бұл реформасы алдыңғы өзгерістердің, соның ішінде президенттік билік реформаларының қисынды жалғасы болатынын атап өтті.

Осы тұрғыдан келгенде, бір палаталы Парламентке көшу туралы ұсыныс – мемлекеттік басқаруды оңтайландырудың кезекті шарасы ғана емес, «Күшті Президент – ықпалды Парламент – есеп беретін Үкімет» тұжырымдамасының негізіндегі ауқымды жаңғырту стратегиясының маңызды бөлігі.

Модернизациялық өзгерістер логикасында Парламентке қатысты айтылған «ықпалды» анықтаушы мемлекеттік билік жүйесіндегі жаңа теңгерімнің пайда болатынын білдіреді. Ол бәсекелес партиялардың нақты саяси күші болатын тиімді тежеме мен тепе-теңдік жүйесін қамтамасыз етпек. Бұл аталған терминді нақты мазмұнмен толықтыра түседі.

Осы орайда бір палаталы Парламент қалыптастыру Сенатты жай ғана қысқартып, Мәжілісті қазіргі форматында сақтап қалу дегенді білдірмейді. Бұл ретте палаталарды біріктіру мен өкілді биліктің мүлдем бөлек үлгісін, яғни формалды және формалды емес күштердің шамадан тыс әсер етуіне жол бер-

мейтін саяси тепе-теңдіктің жаңа жүйесін қалыптастыру туралы сөз болып отыр.

Өңірлерде партиялық және электоралдық қолдауға ие болған, заң шығару бастамасының ресурстары жинақталған және дербес мәслихаттарға арқа сүйейтін біріккен жаңа Парламент атқарушы биліктің ықпалды тепе-теңдігіне ғана емес, партиялық құрылысты жандандырудың және қоғамның құбылмалы сұраныстарына бейімделе білетін саяси жүйе тұрақтылығының негізгі факторына айналады.

Жоғары өкілді биліктің жаңа форматының конституциялық жолмен бекітілуі саяси жүйені трансформациялаудың негізгі кезеңін бөліп көрсететін өзіндік символикалық мәнге ие шекара болмақ.

Бұл «техникалық» реформаларды, жалпы, транзиттік кезеңді аяқтаудың және Әділетті Қазақстанның барынша ашық, бәсекелі, теңгерімді билік құрылымына қарай жасалған шешуші бетбұрыстың маңызды саяси белгісі болары анық.

АЛҒА ҚАДАМ ЖАСАУ ӨТКЕНГЕ ОРАЛУ МА?

Бір палаталы Парламент құру 90-жылдардың басындағы Жоғарғы Кеңестің дәстүрлеріне қайта оралу деген сөз бе?

Бұл сұраққа жауап беру және «Күшті Президент – ықпалды Парламент – есеп беретін Үкімет» үштігі аясында Президент бастамасының қисынын түсіну үшін Қазақстандағы өкілді билік эволюциясына кеңінен зер салу қажет.

Біз бұл жерде тарихқа тереңнен үңілмейміз. Өйткені Парламенттің Қазақ хандығы кезіндегі құрылтаймен тікелей сабақтастығын іздеу англо-саксондық витенагемотты Ұлыбритания Парламентінің прототипі ретінде қарастыру сияқты мардымды нәтиже бере қоймас.

Жалпы, Ұлыбританияда ғана емес, бүкіл әлемде қазіргі түсініктегі парламентаризмнің алғашқы моделі I Эдуард Плантагенеттің тұрақты түрде шақырылатын Парламенті болды. Ол тарихқа Парламент үлгісі ретінде еніп, XIV ғасырда III Эдуард кезінде канондық түрде бекітілген екі палаталы модельдің бастауына айналды.

Қазіргі Қазақстанға келетін болсақ, мұнда өкілді билік КСРО құрамында болған кезден бастау алады. Онда тарихи тұрғыдан әлемдік қалыптан айтарлықтай өзгеше өзіндік тәжірибе мен дәстүрлер қалыптасты.

Билікті бөлу, парламентаризм және бәсекеге қабілетті демократия идеялары Ресей империясы халқының көпшілігіне Қазан төңкерісіне дейін де мүлдем жат болды. Ал одан кейін бұл ұғымдар тіпті дұшпандық дискурстың нышаны

ретінде қабылданды.

Сондықтан халыққа түсініктісі және жақыны халықтық биліктің алғашқы нысаны саналған Кеңестер болды. Олар жаппай ереуілдер кезінде жұмысшылардың өз бетінше ұйымда-суының, содан кейін 1905 жылғы қарулы көтерілістің стихиялық формасы болғаны белгілі.

Кеңестер сол кездегі билікке қарсы халық наразылығының агрегаторы ретінде өз күшін көрсетті және 1917 жылы бүлікші бұқараны біріктіруде басты рөл атқарды. Қазан төңкерісінен кейін олар «пролетариат диктатурасы мен кедей шаруалардың» бұқаралық органдарына айналды.

Алайда шаруалар әлемінің қауымдасып, өз бетінше топтасуының бұл ежелгі моделі таптық жауға қарсы күресте шоғырландыру құралы ретінде өзін жақсы көрсеткенімен, мемлекетті жасампаздықпен басқаруға көшкен кезде бәсекелестікке төтеп бере алмады.

Сондықтан Кеңестер билікті басып алуға ықпал еткенімен, қолында нақты ұстап тұра алмады және жақсы ұйымдастырылған партиялық бюрократия оны формалды қызмет етуге қарай ығыстырып тастады. Шындығында, Кеңестер билігі нышандық симулякрға, өздері атағандай, елдің саяси витринасына айналды.

Кеңестер орталықтан басқаруға институционалдық тұрғыдан қабілетсіз болғандықтан осындай жағдай болды. Жергілікті Кеңестер электораты аумақтық округтерге бөлінді, ал елдегі ең жоғары билік органы деп жарияланған, «жалпыға бірдей, тең және тікелей дауыс беру арқылы сайланған» КСРО Жоғарғы Кеңесінің іс жүзінде нақты электораты да болмады және коммунистік партияның билік ресурсына сүйенуге мәжбүр болды. Ұлттық республикаларда да осы жүйе көшіріліп, қолдан жасалды. Осылайша, Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесі ерекше есте қалған 1937 жылғы Конституция негізінде қалыптасты.

Жүйе жетпіс жылға жуық уақыттан кейін, КСРО-ның дәуірі өтіп, ыдырау алдында тұрған сәтте ғана өзгере бастады. Ғасырдың басындағыдай, 80-жылдардың екінші жартысында Одақта екі компоненттің жарылғыш қоспасының концентрациясы жинақталды: төмендегілердің бұрынғыдай өмір сүргісі келмеуі және жоғарыдағылардың өзгеріске әрі баршаға ортақ өмір сүру ережелерін ұсынуға қабілетсіз болуы. Орталық биліктің тұрақсыздығынан қалыптасқан қолайлы ортада тағы да бас көтерген Кеңестердің ұлттық республикаларда қайта жандануы осы сын-қатерге берілген жауап болды.

1990 жылы наурызда ҚазКСР Жоғарғы Кеңесіне алғашқы балама сайлау өтті. Бұл қазақ мемлекеттілігінің қалыптасуындағы романтикалық кезең десек, артық бола қоймас. XII шақырылымдағы Жоғарғы Кеңес Мемлекеттік егемендік туралы декларацияны, Мемлекеттік тәуелсіздік туралы Конституциялық заң, тәуелсіз Қазақстанның тұңғыш Конституциясы сияқты маңызды құжаттарды қабылдап, соңында тұңғыш Президенттікке кандидатураны ұсынды.

Алайда халықтың өмірін жақсартуға деген жалпы ұмтылысқа қарамастан, бұрынғы Кеңестерге тән барлық ерекшелікті сақтаған Жоғарғы Кеңес ескі ережелер жұмыс істеуден қалып, жаңалары әлі де пайда болу сатысында тұрған белгісіздік жағдайында мемлекеттің қалыптасуымен тікелей байланысты қатаң, бірақ аса маңызды реформаларды еріксіз тежеді.

90-жылдардың басындағы жағдайды еске алайық.

Қоғамның көңіл күйі өзгерістерден рухтанған ерік-жігер мен болашағы бұлыңғыр бейберекетсіздік салдарынан туындаған үрей араласқан жағдайда еді. Қол жеткен бостандық пен ұлттық жаңғырудан туған эйфория өмір сүру деңгейінің төмендеуімен, ертеңгі күнге деген сенімсіздікпен және әлеуметтік қайшылықтардың шиеленісуімен басылып отырды. Кешегі социализм кезінде салыстырмалы түрде қанағаттанарлық өмір сүрген, енді еркін нарыққа тап болған жандарға жаңа өмір шындығының бұл тұсын қабылдау қиынға соқты.

Елде, ең алдымен, өз мүмкіндігін әлдеқашан тауысқан социалистік басқару жүйесінің құрдымға кетуімен байланысты ауыр экономикалық дағдарыс орын алды. Ол нарықтық механизмдерге негізделген мүлдем жаңа жүйені нөлден бастап құруды талап етті. Сол кезде жарияланған, бірақ іс жүзінде бір басына жоғарғы билік форматы, екінші басына экономикалық даму формуласы қойылған тарихтың тұрақсыз таразысында тербеліп тұрған, жаңа ғана қол жеткен Тәуелсіздіктің болашағы соған байланысты болды.

Бұл бифуркация нүктесі болды. Оны еңсеру Қазақстанның жүретін бағытын таңдауымен ғана емес, оның дербес субъект ретінде өмір сүруімен де байланысты еді. Өкілді және атқарушы билік арасындағы дағдарысқа әкелген Жоғарғы Кеңес пен тұңғыш Президент арасындағы қарама-қайшылықты түсінудің кілті дәл осы нүктеде болды.

Жоғарғы Кеңес кең өкілеттікке ие болған

Реформалардың мәні – 5: Ұқпалды Парламент

1993 жылғы Конституция Президентке Мемлекет басшысының көпшілікке беймәлім, бірақ өмірлік маңызы бар реформаларды ілгерілету функцияларын толық жүзеге асыруға мүмкіндік бермеді. Сонымен бірге Жоғарғы Кеңес ұзақмерзімді мемлекеттік мүдделерге жауап беретін нәтижелі жалпыұлттық даму күн тәртібін тұжырымдай алмады. Өйткені олар көпшілік үшін түсініксіз және қорқынышты көрінген нарықтық қатынастарды қабылдамаған өз сайлаушыларына қарсы келе алмады.

Қос билік салдарынан туындаған қиын жағдайда, реформалар кейінге қалған әр ай жоғалған онжылдыққа барабар саналған кезде, Қазақстан бұғанасы бекімеген мемлекеттің басқарылуы мен тұрақтылығын қамтамасыз етуге және оны дағдарыстан шығаруға қабілетті жүйеге аса мұқтаж болды.

Нәтижесінде, Жоғарғы Кеңестің екі шақырылымдағы депутаттары мерзімінен бұрын отставкаға кеткені белгілі: XII шақырылым өзі-өзі тарату арқылы, XIII және соңғы шақырылым Конституциялық соттың шешімімен заңсыз деп танылды. Өзі үшін «сәтсіз» болған осы бір реттік санмен Жоғарғы Кеңес ескірген форма ретінде өмір сүруін тоқтатты.

Осы ретте айта кетер жайт, мен 1994 жылы XIII шақырылымдағы Жоғарғы Кеңес аппаратында жұмыс істей жүріп, Ескі алаң мен Жаңасының қарама-қайшылығына куә болдым. Сол кезде шекарасыз, ережесіз еркіндіктің лебі баршаны шаттыққа бөлегені жас жігіт болған мені кәдімгідей таңғалдырғаны өлі есімде. Жоғарғы Кеңестің темекі түтіні сіңген кабинеттерінде буырқанған осы романтикалық рух Кеңестің бас шұлғуынан кейін, расымен, таң-тамаша болдым. Әрине, әркім ескегін өз бағытына қарай ескен қайықтың жағаға жетер-жетпесі күмәнді болғаны анық.

Қиынға соққан сайлауалды күрестегі жеке жеңістерімен жігерленген депутаттар билікке партия тәртібімен де, қалыптасқан құқықтық санамен де тежеп тұра алмайтын, бақылаусыз эмоциялық бастама әкелді. Бұл, жалпы алғанда, өтпелі кезеңдегі қоғамдарға тән құбылыс еді. Атқарушы билікпен нәтижесіз бәсекелестік көбіне заң шығару процесінің негізгі мәніне айналды. Ал танымал емес шешімдерді айналып өтуге тырысу дамуға бағытталған ұзақмерзімді саясатты жүргізуге кедергі келтірді.

Десе де, бұл тың саяси мәдениет қалыптастыру жолындағы маңызды қадам еді. 1994 жылы жаңартылған заңнама бойынша сайланған және кәсіби негізде жұмыс істеген XIII шақырылымдағы Жоғарғы Кеңес тұрақты жұмыс істейтін Парламенттің алғашқы тәжірибесі болды.

Алайда билікті бөлу дәстүрі мен саяси үстемдік талаптарынан қорғайтын құқықтық тетіктер жоқ жағдайда депутаттардың популистік ниеттері мемлекеттілік қалыптасып келе жатқан маңызды кезеңде билік тармақтары арасындағы сындарлы тепе-теңдіктің бұзылуына әкелді.

Сондықтан табысты даму үшін Қазақстанға 1995 жылғы Конституцияда негізі қаланған, билік функционалының аражігін нақты ажыратуға, күшті президенттік институтқа және тұрақты кәсіби Парламентке негізделген жаңа конституциялық архитектура қажет болғаны сөзсіз.

ТЕҢГЕРІМ ФОРМУЛАСЫ

Жаңа Конституцияда қос палаталы Парламенттің бекітілуі асығыс шешім қабылдаудан қорғайтын мемлекеттік басқару жүйесін тұрақтандырудың маңызды тетігі болды. Бірінші шақырылымдағы Парламентке сайлау 1995 жылғы желтоқсанда өткені белгілі.

Екі палаталы модель төжемелік және тепе-теңдік жүйесі арқылы теңгерімділікті қамтамасыз етіп, билік дағдарысы мәселесін күн тәртібінен алып тастады. Сондай-ақ ұлттық және өңірлік мүдделер арасындағы теңгерімді қамтамасыз етті. Сенат мемлекеттік бағыттың стратегиялық тұрақтылығына және орталықта

өңірлер өкілдерінің болуына, Мәжіліс – саяси бәсекелестік пен қоғамның пікіріне ден қоюға жағдай жасады. Нәтижесінде, теңгерімді қос палаталы Парламент саяси тұрақтылыққа, қоғамдық диалог пен келісімге тірек бола отырып, елдің 1990 жылдардағы дағдарыстан шығуына қажетті құқықтық негізді қалыптастырды.

Отыз жыл ішінде Парламентте пысықталып, 3 400-ден астам заң қабылданды. Олар қоғам өмірінің экономика және қаржы, сот және банк жүйесі, әлеуметтік сала, ішкі саясат, өңірлерді дамыту, ғылым мен мәдениет, цифрландыру, жасанды интеллект сияқты барлық негізгі секторды қамтыды. Сыртқы байланыстарды нығайту бойынша да ауқымды жұмыс жүргізілді: 1 400-ден астам ратификацияланған халықаралық келісім Қазақстанның әлемдік құқықтық және экономикалық жүйеге интеграциялануын қамтамасыз етіп, оның жауапты әрі қауқарлы серіктес ретіндегі мәртебесін бекіте түсті.

Өткен 30 жылда Парламент өзін басқару жүйесінің тұрақтылығын, алдағы бағыт-бағдардың болжамын және қолданыстағы тәртіптің сақталуын қамтамасыз ете алатын біріктіруші күш ретінде көрсете білді.

Парламенттің жоғары палатасы мемлекеттік билік жүйесіндегі тұрақтандырушы институт рөлін атқарды. Осы тұрғыдан алғанда, Сенат маңызды үш міндетті шешуге баса мән берді.

Бірінші – саяси жүйенің эволюциялық жолмен дамуына кепіл болу. Тәуелсіздік қалыптасып келе жатқан қиын-қыстау жылдарда, экономикалық модель күрт құбылып, институттар түбегейлі өзгеріске ұшыраған кезеңде Сенат бағдарды берік ұстанған, демократия, нарықтық экономика және құқықтық мемлекет жолынан ауытқуға жол бермеген негізгі күштердің бірі болды.

Екінші – заң шығару процесінің үздіксіз жүргізілуі және оның қарқынды реформалар жағдайындағы сапасы. Мәжіліс таратылған немесе қайта сайланған кезеңдерде Сенат Парламенттің функцияларын өзіне алып, кейінге қалдыруға болмайтын заңдарды қабылдады. Мысалы, 2007 жылдың жазында, Мәжіліс болмаған кезеңде Сенат мемлекеттің кідіріссіз жұмысын қамтамасыз ете отырып, ондаған маңызды заң қабылдады. 2023 жылдың көктемінде, Мәжіліске кезектен тыс сайлау өткізу кезінде де дәл солай болды.

Үшінші – өңірлер палатасының рөлі. Сенат құрамына барлық облыстың, Астананың және республикалық маңызы бар қалалардың өкілдері бірдей енген. Бұл елдегі жағдайдың «орташа температурасын» ескеріп қана қоймай, ауылдардың, аудандардың, шекара маңындағы елді мекендердің, индустриялық орталықтардың заң шығару процесіндегі және республикалық бюджетті қалыптастырудағы нақты сұраныстарын ескеруге мүмкіндік береді.

Сол арқылы өңірлердің мүдделері ескерілетін тұтас инфрақұрылым қалыптасты: Мәслихаттармен өзара іс-қимыл жөніндегі кеңес, «Өңір» депутаттық тобы, сенаторлардың өңірлерге тұрақты сапарлары, халықпен және жергілікті депутаттармен кездесулер. Осы механизмдер арқылы Сенат заңдардың орындалуын бақылаумен ғана шектелген жоқ. Ол өңірлердегі азаматтарды алаңдатқан мәселелерге назар аударып, олардың үніне құлақ асты. Кейін оның бәрін заң шығару қызметінде ескерді және анағұрлым теңгерімді өңірлік саясат қалыптастыруға ықпал етті.

Өңірлермен қатар жоғары палатада Қазақстан халқы Ассамблеясының өкілдері де бар. ҚХА квотасы арқылы Сенат этникалық топтар арасындағы келісім мәселелерін бақылауда ұстап келеді.

Әрине, жоғары палатаның қызметі үш негізгі бағытпен шектелмейді. Осы жылдар ішінде Сенат мемлекеттегі өзекті мәселелер бойынша ұсыныстар қалыптастыратын зияткерлік орталыққа айналды деуге толық негіз бар. Сенат жанында бірнеше сараптамалық платфор-

малар, нақты айтқанда, Сарапшылар клубы, Сенаторлар кеңесі, Инклюзия жөніндегі кеңес, «Ұлттық мүдде» диалог алаңы белсенді жұмыс істеп келеді. Бұл сараптамалық форматтар тұйық шеңберде емес, керісінше, кері байланыс арқылы жұмыс істейді. Соның нәтижесінде, қоғамның сұранысы, кәсіби бағалау, өңірлік проблемалар ақпараттық кеңістікте қалып қоймай, заңдарда, түзетулерде, парламенттік ұсынымдарда айқын көрініс тапты.

Сонымен қатар Сенат Орнықты даму мақсаттарының күн тәртібіндегі негізгі драйверлерінің біріне айналды. Бүгінде қос палатаның өкілдерінен құралған ОДМ-ның іске асырылуына мониторинг жүргізу жөніндегі Парламенттік комиссия орнықты дамуды ұлттық қауіпсіздік пен өмір сапасының іргетасы ретінде қарастыратын алаң ретінде жүйелі жұмыс істеп келеді.

Қазақстан Парламентінің Сенаты дінаралық және мәдениетаралық диалогтың бірегей жаһандық алаңына айналған Әлемдік және дәстүрлі діндер көшбасшыларының съезін өткізу ісінде де шешуші рөл атқаруды жалғастырып келеді. Бүгінде Съезд діндер диалогы, бейбітшілік құндылықтарын және адамзат бірлігін жаңа деңгейге шығару арқылы халықаралық «рухани дипломатия» институттарының бірі ретінде танылып, мойындалды.

Осы орайда ең басты байлығымыз – адам капиталына жеке тоқталып өтуді жөн көріп отырмын.

Ромул заманынан бері Рим дәстүріндегі Сенат рухани және саяси ықпалға ие парасатты азаматтардың кеңесі болды. Бұл дәстүр Қазақстан Парламентінің Сенатында да қалыптасты деуге әбден болады. Жоғары палатаның төреші, байсалдылық пен тепе-теңдік институты ретіндегі рөлі сенаторларымыздың беделі мен өмірлік тәжірибесінің арқасында қамтамасыз етілді. Сондықтан Сенат тарихы – оған адами өлшем мен моральдық бедел берген адамдардың тарихы.

Әрине, бұл ретте Сенатты заң шығарудың жоғары дәрежедегі кәсіби және ықпалды орталығына айналдырған Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаевтың есімін бірінші кезекте атап өтеміз. Сол кезеңде жоғары палата ауқымды реформаларды үнемі қолдап отырды, өз беделімен билік тармақтарының тепе-теңдігін қамтамасыз етті. БҰҰ, ЕҚЫҰ, Парламентаралық ассамблеялар алаңдарында Қазақстанның атынан өкілдік ете отырып, парламентаралық ынтымақтастықты белсенді түрде дамытты.

Халық жазушысы, көрнекті мемлекет қайраткері, ұлттық жаңғырудың жаршысы, сенаторлар арасында орны бөлек тұлға – Әбіш Кекілбаев. Оның қазақ тілінің жоғары мәртебесіне, халықтың мәдени мұрасына, Тәуелсіздіктің рухани негіздеріне қатысты батыл ұстанымы парламенттік талқылаулардың мазмұнын биік деңгейге көтерді.

Сенаттың қалыптасуына оның бірінші төрағасы Өмірбек Байгелдінің де сіңірген еңбегі зор. Ол парламентаризм енді аяққа нық тұрып келе жатқан шақта жоғары палатаны нарыққа, құқықтық мемлекетке және жаңа саяси мәдениетке ақылмен көшуді қамтамасыз еткен жасампаз алаңға айналдыра білді. Ол сот жүйесі, сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес, азаматтық қоғам институттары туралы маңызды заңнамаға айтарлықтай үлес қосты.

Оралбай Әбдікәрімов – заманауи парламентаризм тарихындағы негізгі тұлғалардың бірі. Ол Сенатты ауқымды қайта құрылымдау кезінде басқарып, реформаларды нормативтік тұрғыдан сапалы сүйемелдеуді, соның ішінде сот, қаржы және әлеуметтік салаларда жүйелі заңдардың қабылдануын ұйымдастыра білді. Оның қатысуымен елдің одан әрі дамуын айқындайтын іргелі заңнамалық база қалыптасты.

Қуаныш Сұлтанов – жоғары палатада кәсіби шеберліктің озық үлгісін көрсеткен тұлға. Ол қызметте академиялық мектептің саяси терең пайымдауын адамдық көркем келбетімен үйлестіре білді. Сенатта жұмыс істей жүріп Қу-

аныш Сұлтанұлы негізгі комитеттерді, оның ішінде Халықаралық қатынастар, қорғаныс және қауіпсіздік комитетін басқарды. Сол кезеңде мықты саяси тұлғаларды бір комитетке жинап, олардың үйлесімді, кәсіби жұмысын қамтамасыз еткен қайраткер.

Қазақстандағы ірі ойшылдардың бірі болған, қазақстандық диалектикалық логика мектебінің негізін қалаған, ҚР Ғылым академиясының вице-президенті, қоғам қайраткері және ғалымдардың бірнеше буынын тәрбиелеген тәлімгер – Жабайхан Әбділдин де Сенаттағы зиялылық символына айналды.

Тәуелсіз Қазақстанның бастауында тұрғандардың қатарында Зинаида Леонтьевна Федотованың есімін ерекше атауға болады. Ол мемлекеттілікті қалыптастырудың маңызды жылдарында Сенаттың Заңнама және сот-құқықтық реформа комитетінің төрайымы болды.

Бұл тізімді әрі қарай жалғастыра беруге болады. Қазақстан сенаторлары өз тәжірибесімен, кәсібилігімен және парасат-пайымымен еліміздің дамып, нығаюына орасан зор үлес қосты. Олар өздерінің қажыр-қайратының арқасында жоғары палатаны мемлекеттің орнықтылығы мен дәстүрлер сабақтастығының басты факторына айналдырды.

Қазақстанның жаңарған саяси келбетінде Сенат саяси тепе-теңдіктің беделді тетігі, өңірлердің мүддесін қорғайтын орталық билік институты және зияткерлік сараптамалық орта болып қалып отыр.

Президентіміз Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаев атап өткендей, Сенат елімізде күрделі әрі тұрақсыз саяси жағдай болып тұрған сәтте құрылды, ол мемлекет құру ісіндегі тұрақтылықты қамтамасыз ету бойынша тарихи миссияны отыз жылда абыроймен атқарып шықты. Жоғары палата заң шығару үдерісінің, басқа да негізгі реформалардың айрықша маңызды тетігі әрі кепілі болды.

БІР ПАЛАТАЛЫ ЖӘНЕ КӨП ПАРТИЯЛЫ

Платоннан бастау алған және «геосаясат» терминінің авторы Рудольф Челлен тұжырымдаған «Мемлекет – тірі ағза» деген көне метафора, егер кеңістік аспектін назарға алмасақ, барлық элементтің үйлесімді жұмыс істеуін талап ететін, дағдарысқа ден қоя отырып, дами алатын, ішкі қажеттіліктерге және қоршаған ортаның жағдайына қарай өсуге, өзгеруге бейім өзара байланысты күрделі жүйені білдіреді. Өсу мен өзгеру – өмір, тоқырау мен тоқтау – өлім.

Отыз жыл ішінде біздің тірі ағзада көп өзгеріс болды. Біз бұрынғы межелерден асып түстік және жаңа нормалардың қалыптасу сатысында тұрмыз. Кейінгі жылдарда қазіргі өсу дағдарысын еңсеру үшін жүйелі реформалар жүргізіліп жатқаны белгілі. Десек те, бұл мемлекеттіліктің қалыптасу кезеңіндегі дағдарыстан мүлдем бөлек. Ол кезде мәселе қатаң дара басшылық арқылы мемлекеттің тұрақты өмір сүру қабілетін орнықты қалыптастырумен байланысты болған еді. Ал жаңа жағдайда билікті орталықсыздандыруға деген қоғамдық сұраныс билік тармақтары арасындағы тежемелік әрі тепе-теңдік жүйесін қайта ой елегінен өткізуді және теңгерім формуласын өзгертуді талап етеді.

Өкілді биліктің тұрақтандыру функциясы бүгінде қос палатаның әлеуетін бір пәрменді күшке жұмылдырып, Қазақстан халқының барлық әлеуметтік тобының пікірін тұтас білдіретін бір палаталы Парламентке біріктіруді талап етеді. Бұл – атқарушы билікке ықпалды теңгерім болатын қадам. Халық – парламенттік реформаның негізін қалаушы. Өйткені бұл жолы өзгерістің басты тапсырыс берушісі бұрынғыдай билік емес, халық болып отыр.

Реформалардың мәні – 5: Үлгісіз Парламент

(Соңы. Басы 1,4-5-беттерде).

Себебі осы 30 жылда халықтың та, қоғамның да өресі биіктеп, бірегейлігіміз нығайды, құндылықтарымыз, саяси мәдениетіміз бен көзқарасымыз өзгерді, нарықтық өзгерістерден қорқатын бұрынғы кеңес заманының адамдарынан Қазақстан халқы егемендіктің иесі ғана емес, саяси субъект ретінде де қалыптасты.

Сондай халық сайлаған Мемлекет басшысы әлеуметтің сұранысына нақты назар аударып, заң шығарушы биліктің өкілдік функциясын күшейту арқылы қайта форматтауды ұсынды. Президентіміз ұсынған жаңа Парламентті партиялық қағидат бойынша қалыптастыру идеясы осыдан туындап отыр.

Саяси партиялардың рөлін идеалдандыруға немесе ерекше көтермелеуге жол бермей, біз бұл – өкілді демократия мен жалпыға бірдей сайлау құқығын жүзеге асырудың негізгі тетігі, азаматтардың билікпен әлеуметтік келісім-шартының нақты жұмыс істейтін нысаны, оны ұзақмерзімді заңдастырудың жалғыз мүмкін әдісі екенін мойындауымыз керек.

Бұл ретте, партиялық орталықсыздандыру тұрғысынан алғанда, партиялық алаңы тиісті деңгейде дамымаған, бір партия үстемдік ететін Қазақстан үшін пропорционалды жүйе мажоритарлық жүйеге қарағанда қолайлырақ. Дюерже заңына сәйкес мажоритарлық өкілдік жүйесі жаңа шағын партиялардың Парламентке өту мүмкіндігін күрт төмендетеді. Ал пропорционалды жүйе көп партиялыққа, яғни, электораттың түрлі топтарының мүддесін барынша кең қамтуға ықпал етеді.

Сонымен бірге Қазақстандағы партиялардың саяси рөлі реформалар мен партиялық кеңістіктегі жаңа акторлардың пайда болуына қарамастан, тұтастай алғанда әлі де төмен екені жасырын емес. Осы уақытқа дейін біздің партиялар, «AMANAT» партиясын қоспағанда, сайлауаралық кезеңде гиберация режимінде болғаны белгілі. Тіпті, дәстүрлі электоралдық белсенділіктің өзі баяу қарқынмен есте қалатын.

Өкілді биліктің бүкіл әлеуетін өз қолына шоғырландыратын бір палаталы ықпалды Парламенттің пайда болуы жаңа саяси көшбасшылардың амбициясын оятуға және бәсекеге қабілетті партиялық демократияны қалыптастыруға кең мүмкіндіктер бермек. Өз сайлаушыларының мүдделерін қорғайтын және бірыңғай өкілді орган жүйесіне енгізілген күшті саяси партияларсыз нағыз Әділетті Қазақстан құру мүмкін емес.

ЦИФРЛЫҚ ДЕМОКРАТИЯ

Мемлекет басышысының цифрлық трансформация арқылы маңызды міндеттерді іске асыруға арналған Жолдауында парламенттік реформа туралы айтуы көпшілікке түсініксіз болуы әбден мүмкін. Алайда бұл ешқандай кездейсоқтық емес еді. Себебі алдағы уақытта тың мүмкіндіктерге жол ашқан жаңа технологиялармен үйлестірмей өкілді билікті түбегейлі жаңғырту мүмкін емес.

Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаев реформаның осы тұсын ашып көрсете келе, «цифрландыру және жасанды интеллектіні енгізу бүкіл әлемде мемлекеттік басқару жүйесін өзгертетін сөзсіз», деп атап өткен болатын. Сондықтан біз де дәуір трендінен қалмауды көздейміз.

Жалпы, Қазақстан бұл салаға барынша терең ден қойып отыр. Бүгінде жасанды интеллектімен жұмыс істемейтін бірде-бір мемлекеттік немесе квазимемлекеттік орган жоқ. Тіпті, «Самұрық» дауыс беру құқығы бар нейрожүйені директорлар кеңесінің құрамына қосты. Бізге бұл жат дүние болып көрінуі мүмкін. Кейбір адамдарда «ЖИ-ді Парламент сияқты дәстүрлі және консервативті институтпен қалай байланыстырамыз? Қанша дегенмен, бұл жерде корпоративтік мәселелер емес, адам тағдыры шешіледі ғой», деген сауал да туындауы орынды.

Алайда біз кезінде өзгелерден бұрын өмірімізге е-government-ті енгізгенімізді ұмытпауымыз қажет. Шыны керек, бүгінде бұл бастаманың өмірімізді қалай өзгерткені жайлы көп ойлана

бермейміз. Ал егер бұрынғы қалпымызға қайта оралатын болсақ, үлкен айырмашылықты байқар едік.

Электрондық үкіметтен электрондық Парламентке дейін бір-ақ қадам. Е-parliament-ті әзірлеу 2023 жылы басталып кетті. Бүгінде аталған процестерге қатысты тұжырымдамалық түсінік қалыптасты. Жуырда оны толық көлемде техникалық тұрғыдан апробациядан өткізуге дайын боламыз деп ойлаймын.

Бірақ, әрине, Парламент жағдайында бұл тек әдетке немесе таза техникалық шешімдерге қатысты емес. Қалай десек те, біз бүгінде адам факторының бұрмаланған әсерін еселеп төмендететін математикалық алгоритмдердің жансыз адалдығы мен ашықтығына негізделген цифрлық демократияның табалдырығында тұрмыз. Әрине, бұл – тетік. Соған қарамастан ол шынайы өмірдің ажырамас бөлшегіне айналған, оны толықтыратын және өзгертетін маңызға ие.

Қазір бүкіл әлемде парламенттік жүйелер трансформацияның жаңа кезеңін өткеріп жатыр. Бұл өзгерістер идеологиямен немесе саяси дағдарыспен байланысты емес. Ол саясаттың табиғатын өзгертетін технологиялық революцияның сапалы серпілісімен байланысты.

Бұрын Парламенттің өкілдік ету функциясы байланыс жасаудың дәстүрлі нысандарына негізделетін. Сайлаушылар депутаттарға «аманатын» айтатын, ал парламентарийлер заң шығарушы органның қабырғасында электораттың үнін жеткізіп, Үкіметтің алдына тиісті міндеттер қоятын.

Бүгінде бәрі өзгеруде. Парламенттік қызмет отыз жыл бұрынғыға қарағанда мүлдем басқа ортада жүріп жатыр.

Цифрлық дәуір қоғам мен билік арасындағы шекараны бұзды. Кез келген адам әлеуметтік желі арқылы күн тәртібін қалыптастыруға, пікірталас ұйымдастыруға қатыса алады. Министрлер мен әкімдерге жүгініп, өз ұстанымын тікелей әрі дереу айту мүмкіндігіне ие. Қоғамдық пікірталас шынайы уақыт режимінде өмір сүретін цифрлық кеңістікке ығысты.

Парламентаралық одақтың «Use cases for AI in parliaments» баяндамасында айтылғандай, цифрлық арналар кері байланыс тетігін күрт жеделдетті, ал әлем Парламенттері статикалық өкілдіктен «тұрақты диалог» моделіне көшуде. Қазірдің өзінде бірқатар елде Парламент депутаттары қоғамдық пікірдің цифрлық панелін, сауалдарды қадағалау жүйесін және тақырыптық өтініштердің алгоритмдік аналитикасын қолданады.

Мұның бәрі Парламенттерді сөзсіз өзгерттеді. Цифрлық құралдармен жұмыс істей алатын депутат қоғаммен бұрынғыдан анағұрлым тез, кең және терең, тікелей әрі үздіксіз диалог орната алады. Өкілдік ету жай ғана құқықтық мәртебе емес, ол коммуникативтік құзыретке айналуға. Онсыз заманауи саясаткер қоғаммен байланысын жоғалтады.

Жасанды интеллект – өзгерістердің екінші желісі.

Бүгінде ауқымды деректер нақты уақыт режимінде заңның орындалуын қадағалауға мүмкіндік береді. Жасанды интеллектісі бар цифрлық жүйелер пайда болып жатыр. Олар нормативтік актілерді талдауды автоматтандыруға, реттеу салдарын модельдеуге және олқылықтарды анықтап, түзетулер ұсынуға қабілетті.

Электронды Парламенттердің жаһандық тәжірибесінде жалпыға ортақ логика қарастырылады. Енді Парламенттер отырыс залы ғана болып қалмайды. Олар деректер, цифрлық технологиялар мен саяси жауаптылық қосылған күрделі экожүйеге айналып барады. Өкілдік етудің сапасы депутаттық мандаттың санымен ғана өлшенбейді. Ол қоғамның сұраныстарына жауап беру жылдамдығымен, шешімдердің ашықтығымен, ақпараттың қолжетімділігімен және Парламенттің заң формуласының тілінде ғана емес, азаматтардың тілінде жұмыс істеу қажеттілігімен таразыланады.

Алдағы жылдарда қуатты жасанды интеллект платформаларына ие ірі корпорациялар заңға тәуелді реттеулерге бастамашы болаты-

нын, тіпті, дайын нормативтік шешімдер ұсына алатынын жоққа шығаруға болмайды. Бұл мемлекеттің, қоғам мен технологиялық сектордың өзара байланыс орнатуының жаңа келбетін қажет етеді.

Алдағы уақытта Парламентте жылдамдық пен сапа, ашықтық пен кәсібилік, саяси бәсеке-лестік пен технологиялық құзыреттілік болуы қажет. Цифрлық Парламент осы жаңа үлгінің негізі бола алады.

Мемлекет басшысы дамудың жаңа кезеңіндегі маңызды мақсаттардың бірі ретінде Қазақстанды алдағы үш жылда жаппай цифрлық елге айналдыруды міндет етіп белгілеп берді. Президентіміз атап өткендей, еліміз болашақта әлемде қандай орынға ие болатыны осыған байланысты. Сондықтан жаңа біртұтас Парламент өзінің қоғамдық мәртебесі жағынан цифрлық демократияның өзегі әрі озық үлгісі болуға тиіс.

СИПАТЫ МЕН МАЗМҰНЫ

Парламенттік реформа – аса маңызды өзгерістерге серпін бере алатын негізгі жүйке түйіні. Дұрыс үйлестірілген жағдайда саяси коммунитарияның барлық күш-жігері аталған түйінге келіп тоғысады және дәл осы жерден тарайды.

Бұл сыртқы келбетін ғана өзгерту деген сөз емес. Ол – билік ғимаратының тірек конструкцияларының бірін күшейту, шешім қабылдаудың негізгі тетіктері қоғамға түсінікті болатын анағұрлым ықпалды, ашық және тиімді жүйеге көшу деген сөз. Бұл қадам атқарушылық билікті бақылаудың тиімді, бірақ тежемілер мен теңгерімдер жүйесін туралатпайтын тетіктерін қамтуға тиіс.

Парламенттік реформаның ойдағыдай жүргізілуі жаңа Парламенттің қуатты саяси күш ретіндегі институционалдық дизайнының негізгі қағидаларына байланысты. Әрине, біз өкілді биліктің жаңа архитектурасы қандай болатынын нақты болжай алмаймыз. Бірақ алдымызда тұрған міндеттердің жалпыға түсінікті логикасына сүйені отырып, кейбір басымдықтарды белгілеп алуымызға болады.

Бұл – бірінші кезекте, комитеттік жүйені күшейту. Бір палаталы Парламентке тыңдауларды, тергеулерді жүргізу үшін бастамашы болу және министрлер мен әкімдерді шақырту құқығына ие, үлкен әкілеттіктері бар мықты салалық комитеттер қажет. Сондай-ақ тұрақты салалық кеңселер, аналитикалық және заң қызметі де керек.

Е-parliament цифрлық платформасы мықты құрал болмақ. Ол e-government және e-otinish жүйелерімен интеграциялануы да мүмкін. Бұл жүйе үздіксіз талдау мен заң жобаларын басынан аяғына дейін жүргізуге, мүдделер қақтығысын, сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін және қолданыстағы заңнамамен қайшылықтарды айқындауға, заң шығару процесін тереңдетуге және жеделдетуге мүмкіндік береді. Цифрлық Парламент заң шығарудың барлық кезеңінде ашықтықты қамтамасыз етеді. Сондай-ақ елдегі сұраныстың және ахуалға мониторинг жүргізудің негізінде өзекті күн тәртібін қалыптастыра алады.

Бір палаталы Парламентке көшу өңірлер палатасы ретінде ұлттық деңгейде аймақтардың мүдделерін ескеретін Сенат функцияларын алмастыру үшін компенсаторлық тетіктер құруды талап етеді. Мемлекет басшысы атап өткендей, мұндай тетік өңірлерді дамыту жөніндегі салалық комитеттен басқа, консультативтік-кеңесші орган форматында Парламент жанындағы Өңірлер кеңесі болуы мүмкін. Оның құрамына Парламент депутаттарымен бірге өңірлердің өкілдері, нақтырақ айтқанда мәслихат төрағалары мен қоғамдық ұйым басшылары қосыла алады.

Бұл мәслихаттардың назардан тыс, өз ортасында ғана қалып қоймауына ықпал етеді. Олар өкілді биліктің жаңа құрылымына еніп, тікелей кері байланысты, яғни халық – мәслихат – ұлттық Парламент вертикалін құрады.

Жоғары өкілді органды бәсекеге қабілетті пропорционалды негізде қалыптастыру домино әсеріне алып келеді. Көп партиялы Парламент электорат мүдделерін барынша толық және

тиімді қорғаудың алғышартын қалыптастырады. Партиялар анық саяси өкілдігі жоқ әлеуметтік топтардың шашыраңқы мүдделерін дауыс жинау үшін нақты бағдарламаларға «топтастыруға» мәжбүр болады. Электоратты ұстап қалу үшін партиялар тұрақты кері байланыс арналарын: жергілікті бөлімшелер, қоғамдық қабылдаулар, ұсыныстарды жинақтау үшін онлайн-платформалар құрады.

Көп партиялы Парламент бәсекеге қабілетті заңнамалық ортаны қамтамасыз етеді: заң жобалары дебаттар, коалициялық келісімдер мен әртүрлі идеологиялық платформалар арасындағы ымыраға келу партиялық сүзгіден өтеді. Бұл қабылданатын шешімдердің сапасы мен заңдылығына айтарлықтай әсер ететіні анық.

Күшті парламенттік партиялар құрылып, олармен бірге партиялық электораттың мүдделері тұрғысынан белсенді заң шығару бастамасы пайда болады. Парламент бәсекеге қабілетті саяси дискуссияларға арналған алаң ретінде қалыптасады. Осылайша, парламенттік дебаттар Қазақстанның болашағына қатысты дер кезінде әртүрлі көзқарастар тоғысатын елдің басты саяси аренасына айналмақ.

Әрине, мұның бәрі уақытты, саяси ерік-жігерді, партиялардың шыңдалуын, олардың ымыраға және қоғамдық консенсусқа келуге дайындығы мен сайлаушылардың саналы белсенділігін талап етеді. Бірақ нәтиже осы жолдағы еселі еңбекті ақтайтыны сөзсіз. Қазақстанда нақты көп партиялы Парламент құру жаңа саяси кеңістікке жол ашады. Ол – барлық әлеуметтік топтың өкілдік етуіне кепілдік ұсына отырып, билік төменнен жоғарыға қарай берілетін тұрақты, инклюзивті және жауапты саяси жүйе құрылады деген сөз.

БОЛАШАҚҚА БАСТАР ЖОЛ

Жалпы, жаңа модель Қазақстандағы парламентаризмнің философиясын өзгерттеді. Бұдан былай Парламент заң шығару органы ғана болып қала алмайды. Ол адамдардың үніне құлақ асатын, қоғамның сұраныстарын түсінетін және мемлекеттік дамудың тың бағыттарын қалыптастыратын қоғамдық диалогтың өзегіне айналуы керек. XXI ғасырдың кәсіби Парламенті көп партиялы, жинақы, жоғары технологиялық және қоғамның тыныс-тіршілігімен біте қайнасқан Парламент болуға тиіс.

Қазір бүкіл әлем саяси институттардың бағдары, басқару логикасы, азаматтардың қатысу тетіктері өзгерген дәуірге қадам басып отыр. Біздің еліміз де осы процестен шет қалмайтыны түсінікті. Жаңа кезеңде жаңарған Парламент биліктің барлық тармағының тепе-теңдігін қамтамасыз ететін орталық тірек болуы қажет. Осы жерде саяси жүйенің басты міндеттері тұжырымдалып, абстрактілі емес, керісінше, адамдардың сұраныстары мен үміттеріне негізделген, нақты, түсінікті орнықты дамудың күн тәртібі қалыптасады.

Сондықтан парламенттік реформа, ең алдымен, біздің шынайы құндылықтарымызды дәріптеу тетігі екені айрықша атап өткен жөн.

Шын мәнінде, ықпалды Парламент Тәуелсіздік пен егемендіктің тірегіне айналады. Ал көп партиялы жүйе – саяси бәсекелестік пен әділеттіліктің кепілі. Билік ішіндегі орнықты теңгерім тұрақтылық пен дамуға жол ашады. Тепе-теңдік жүйесінің жаңа үлгісі сыбайлас жемқорлық пен непотизмнің жолына тосқауыл болады. Сондай-ақ адам құқықтарының қорғалуына және елдің демократиялық дамуына кепілдік береді. Мұның бәрі – әр адамның бақуатты өмір сүруін қамтамасыз ететін маңызды қадамдар.

Осы құндылықтарды қазақстандық арман деп атасақ, артық бола қоймас. Парламенттік реформа – соған жетелейтін жол картасы. Көз алдымызда ертеңгі күннің арайлы таңы атып келеді. Біртұтас мықты Парламент – сол жарқын болашаққа қарай жасалған нық қадам. Арманды ақиқатқа айналдыру жолындағы батыл қадам.

Мәулен ӨШІМБАЕВ,
ҚР Парламенті Сенатының Төрағасы.

Маман кеңесі

Мал есебін жеңілдететін цифрлық шешім – «TortTulik»

Қазақстанда ауыл шаруашылығын цифрландыруға бағытталған маңызды қадам жасалды: мал шаруашылығымен айналысатындарға арналған «TortTulik» мобильді қосымшасы іске қосылған болатын. Бүгінде ол біздің өңірге де жетті. Бұл жаңалық фермерлер мен жеке шаруа қожалықтарына мал басын есепке алу мен бақылауды жеңілдетуге арналған. Әрбір малдың деректері жүйеде тіркеледі, бұл ветеринариялық қызметтің тиімділігін арттырып, вакцинация мен диагностикалық тексерулерді уақытылы жүргізуге мүмкіндік береді.

Жазира СЕЙДҒАБИҚЫЗЫ

«TortTulik» қосымшасы пайдаланушыларға бірнеше маңызды қызмет ұсынады. Қосымша арқылы фермерлер ветеринариялық паспорт ала алады, сырғаны жоғалту немесе ауыстыру мәселесін шешеді, сойылған малды есептен шығара алады. Алдағы уақытта қосымша облыстар арасында малды сатып алу-сату рәсімдерін жасау мүмкіндігімен толықтырылады.

Бағдарлама смартфон арқылы онлайн режимде жұмыс істейді. Интернет байланы-

сы болмаған жағдайда, деректер желіге қосылған соң автоматты түрде жаңартылады. Қазіргі таңда Android құрылғыларына Play Market арқылы жүктеп алуға болады, ал iOS жүйесінде Appstore арқылы құрылғыларына жүктей алады.

Ұлытау облысы ветеринария басқарма-

сының «Жаңаарқа аудандық ветеринариялық станциясы» ШЖҚ КМК Қаражал қаласындағы филиал директоры Назгүл Хамзина қосымшаның артықшылығын атап өтті. Ол:

- Бұл қосымша фермерлер мен шаруашылықтарға мал басын есепке алу мен бақылауда негізгі құрал болмақ. Барлық де-

ректер смартфонда тіркелетіндіктен, ветеринариялық қызмет уақытылы және тиімді жүргізіледі. Бұл технология фермерлерге өз малын бақылауда ұстауға, есеп жүргізуге және қажет жағдайда тез шара қолдануға мүмкіндік береді, - дейді.

Назгүл Хамзина қосымшаның болашақтағы дамуы туралы да айтып өтті. Қосымша жаңартылған сайын жаңа функциялар қосылып, мал шаруашылығын цифрландыру процесі жеңілдейді және барлық рәсімдер онлайн режимде жүзеге асырылатын болады.

Қазақстан бойынша шамамен 1,5 млн мал иесі мобильді қосымшаны қолдана алады деп болжануда. «TortTulik» фермерлер үшін мал басын есепке алу, ветеринариялық қызметті бақылау және малдың денсаулығын қадағалауда негізгі цифрлық құралға айналмақ. Бұл қосымша фермерлердің күнделікті жұмысын жеңілдетіп, мал шаруашылығын цифрлық технология арқылы тиімді басқаруға мүмкіндік береді.

Фермерлер мен шаруа қожалықтары «TortTulik» мобильді қосымшасын смартфондарына жүктей алады. Бұл қосымша олардың мал шаруашылығын цифрлық бақылауда ұстауға, ветеринариялық рәсімдерді онлайн орындауға және малдың денсаулығын тиімді қадағалауға мүмкіндік береді. Қосымшаны пайдаланып, жұмыстарын жеңілдетеді және заманауи технологияның артықшылығын пайдалана алады.

ТЖ ескертеді!

Абайлаңыз, мұз!

Қыс мезгілінде барлық су нысандары жұқа мұзбен жабылады. Мұз үздіксіз аязды күндер болған кезде ғана қатаяды. Мұз беріктігінің жоғалуына алып келетін қысқа мерзімді еру – өте қауіпті. Барлық адамдар су қоймаларындағы қауіпсіз жүріс-тұрыс қағидаларымен таныс болса да олардың барлығы сақталмайды. Адамдар коньки тебуге, хоккей таяқшаларын сынауға, шұңқырдың үстінде қармақпен отыруға, жолды қысқартуға, одан шығатын салдары туралы ойламастан, су айдынынан батып өту үшін мұз алаңдарына шығады.

Статистикалық мәліметтерге сәйкес, қыс мезгілінде су айдындарында қаза болған адамдардың басым бөлігі ер адамдар - балықшылар, қараусыз қалған балалар, сондай-ақ, құтқарушылар кеңестерін елемей, қатпаған, боранды және берік емес мұзға шығатын адамдар болып табылады. Мұз тұрақты аязға дейін мықты емес. Кешкі немесе түнгі суықпен бекітілген мұз аз жүктемеге төтеп бере алуы мүмкін. Бірақ, күндіз ол арқылы ағып жатқан еріген сулардан тез қызып, өте әлсіз болады. Бір адам үшін мұздың қауіпсіз қалыңдығы 7 см құрайды, жаяу өткел жасау үшін мұздың қауіпсіз қалыңдығы 15 см және одан көп, автомобильдердің өтуі үшін мұздың қауіпсіз қалыңдығы 30 см кем емес.

Қайғылы оқиғалар болмауы үшін мұз үстіндегі қауіпсіздік ережелерін сақтау қажет:

- қандай жағдай болмасын, қараңғы уақытта көріну нашар болған жағдайда (тұман, жаңбыр, қар жауу) мұзға шығуға болмайды;

- өзен арқылы өту кезінде мұз өткелдерін пайдалану қажет;

- мұздың беріктігін аяқтың соққысымен тексеруге болмайды. Егер қатты затпен немесе шаңғы таяқшасымен бірінші күшті соққыдан кейін аз болса да су көрінсе, жүктеме үлкен алаңға бөлінуі үшін мұздан аяқты алмай және оларды иық еніне қойып, тез арада өзінің ізімен жағаға қарай жүру керек;

- су қоймасын мәжбүрлі түрде өту кезінде арылған соқпақтарды ұстану немесе шаңғы арқылы жүру қауіпсіз;

- су айдынынан топпен өткен кезде бір-бірінен 5-6 метр қашықтықты сақтау қажет.

Егер жағдай бақылаудан шығып кетсе, өрт сөндірушілер мен құтқарушыларды «101» немесе «112» телефоны бойынша хабарласу керек.

Ануар ЕРҒАЗИЕВ,
Қаражал қаласы ТЖБ аға анықтаушысы.

Қауіпсіздікке арналған жаңа шешімдер

(Соңы. Басы 3-бетте).

Қаптар орнатылғаннан кейін өрт сөндіргіштердің жағдайы тұрақтанды: олар күнге күймейтін болды, коррозияға азырақ ұшырайды және әрдайым жұмысқа жарамды күйде сақталады.

Еңбекті қорғау жөніндегі мамандар кәсіпорындағы өрт қауіпсіздігінің жоғары деңгейі дәл осындай, алғашқыда қарапайым болып көрінетін шешімдерден қалыптасатынын атап өтті.

«Жәйрем» кенішінде күн сайын ең күрделі жұмыстардың бірін атқаратын қызметкерлерге назар аударылды. Олар «Батыс» және «Қиыр-Батыс» карьерлерінің қабаттарында тік құбыржол трассасының учаскелерін монтаждау және демонтаждау жұмыстарын орындайды. Дәл осы трасса су бұру жүйесі мен технологиялық сумен жабдықтау жүйесінің үздіксіз жұмысын қамтамасыз етеді. Бұрын бұл операциялар биіктіктен құлау қаупіне байланысты ықтимал қауіпті деп саналатын. Жұмысты қауіпсіз ету мақсатында карьерлік су бұру учаскесі заманауи НВ EVAK15M тарту құрылғыларын сатып алды.

Бұл жүйелер артық тросты автоматты түрде таңдайды, адамның қозғалысын еркін қайталайды, ал кенеттен жұлқыну кезінде бірден бұғатталып, жұмыскерді ұстап қалады. Бұл тік бағыттағы қозғалы-

старды табиғи әрі сенімді етеді.

– Жаңа жабдық биіктікте орындалатын жұмыстарға көзқарасты түбегейлі өзгертті, – деп атап өтті кеніштің еңбекті қорғау және қауіпсіздік техникасы жөніндегі техникалық басшысы Айнұр Мұқашева. – Қызметкерлер енді артық тартылуды сезбейді, трос шатаспайды, ендігі жерде қозғалыс еркін әрі қауіпсіз. Оқытудан кейін біз мынаған көз жеткіздік: тартқыш құрылғы – бұл бір мезгілде жұмысты жеңілдетіп, өмірді қорғайтын шешім.

Айнұр Бейбітқызы құрылғылар енгізілгеннен кейін тік бағыттағы жұмыстарды орындау кезінде құлау қаупі жойылып, учаскедегі өндірістік қауіпсіздік жаңа деңгейге көтерілгенін атап өтті.

Қорғаныш қаптар да, заманауи қауіпсіздік құрылғылары да – Жәйрем кен байыту комбинатында қауіпсіздіктің ең алдымен адамдардың бастамасы мен ұсақ-түйектерге мән беруден қалыптасатынының мысалдары. Көптеген іс-тәжірибелер жұмыс орындарында туындайды, өйткені, нені ең бірінші кезекте қорғау қажет екенін қызметкерлерден жақсы ешкім білмейді. Бөлім басшылары дәл осындай қадамдар қауіпсіздіктің тек міндет емес, әдеттегі іс-әрекетке айналған мәдениетін қалыптастыратынына сенімді.

Алена ЕРМОЛАЕВА.

ХАБАРЛАНДЫРУ

«Қаражал қаласы әкімдігінің қалалық коммуналдық шаруашылығы» шаруашылық жүргізу құқығындағы коммуналдық мемлекеттік кәсіпорны 01.01.2026 жылдан бастап Қазақстан Республикасының салық заңнамасына енгізілген өзгерістерге байланысты - ҚҚС ставкасының 12%-дан 16%-ға дейін көтерілгенін және кәсіпорын көрсеткен қызметтің барлық түрлері бойынша қызметтердің құны (тарифтеу бойынша) бұрынғы есеппен қалатынын хабарлайды.

ОБЪЯВЛЕНИЕ

КГП на ПХВ «Городское коммунальное хозяйство» акимата города Каражал сообщает, что в связи с изменениями в налоговом законодательстве РК с 01.01.2026 года – увеличение ставки НДС с 12% до 16%, была произведена корректировка стоимости услуг на все виды деятельности, предоставляемых предприятием (с учетом того, что тариф остался прежним).

Ұлттық спорт

Тоғызқұмалақ – қазақ халқының сан ғасырлық тарихынан сыр шертетін, ақыл мен сабырды, терең ой мен төзімділікті талап ететін ұлттық зияткерлік ойын. Бұл ойын ата-бабамыздың өмір салтымен, дүниетанымымен біте қайнасқан асыл мұра, ұлт рухының айнасы деуге толық негіз бар. Абай Құнанбайұлы сүйіп ойнаған, зердені шыңдайтын бұл ойын бүгінгі таңда да өзектілігін жоғалтпай, жас ұрпақтың бойына ұлттық құндылықтарды сіңіруде маңызды рөл атқарып келеді.

Жазира СЕЙДҒАБИҚЫЗЫ

Осы орайда, Қаражал қаласында кейінгі кезде қазақтың ұлттық ойыны – тоғызқұмалақ қарқынды дамып, игі бастамалар жүзеге асуда. Соның бір дәлелі – жуырда өткен тағылымды жарыс.

Аталған сайыс «АМАНАТ» партиясы Қаражал қалалық филиалының ұйымдастыруымен өтті. Бұл жарыс жас өрендердің ой-өрісін кеңейтіп қана қоймай, олардың жүрегіне сенім мен үміт ұялатты. Сабыр мен батылдықтың сыналған сәттері көрерменді бейжай қалдырмады.

Ақыл мен сабыр додасы

Сайыстың шымылдығын түрген «АМАНАТ» партиясы Қаражал қалалық филиалының атқарушы хатшысы Гүлмира Исина барлық қатысушыларға сәттілік тіледі.

Жарысқа төрешілік еткен Бақытгүл Көбегенова – Қаражал қаласы ішкі саясат, мәдениет, тілдерді дамыту және спорт бөлімінің спорт нұсқаушысы әділдігімен, кәсіби біліктілігімен ойынның жоғары деңгейде өтуіне зор үлес қосты.

Тоғызқұмалақ баланың математикалық ойлау қабілетін дамытып қана қоймай, жауапкершілікке, әділдікке, алға мақсат қоя білуге тәрбиелейді. Бұл – жеңісті ғана емес, жеңілісті де парасатпен қабылдауға үйрететін өмір мектебі.

Тартысқа толы бұл бәсекеде әр қатысушы жеңіске деген жігерін, ұлттық ойынға деген сүйіспеншілігін көрсете білді. Әр жүріс – терең ойдың, әр шешім – тәжірибе мен парасаттың жемісі болды. Расында да, Абай сүйіп ойнаған тоғызқұмалақ бүгінгі ұрпақтың қолында қайта жаңғырып, рухани сабақтастықтың айқын көрінісіне айналып отыр.

Жарыс қорытындысы бойынша Әбдіхалық Елеукен – I орынды, Зере Сембай – II орынды, Зере Дүйсенбай – III орынды иеленіп, өзара бөлісті.

Жарысқа қатысқан жас ойыншылардың ата-аналары мұндай сайыстардың балалардың бос уақытын тиімді өткізуіне, ұлттық

рухта тәрбиеленуіне зор ықпал ететінін атап өтті.

Бұл ойын – тарихтың тұғыры, ұлттық болмыстың белгісі. Тоғызқұмалақ – тек ойын емес, ол – тәрбие, тәртіп, ұлттың ойлау жүйесі. Осындай тағылымды шаралар арқылы жас буын өз тамырын танып, өткен мен бүгіннің арасын жалғайтыны сөзсіз.

Алдағы уақытта да бұл игі бастама өз жалғасын тауып, тоғызқұмалақтың ауқымы кеңейіп, шеберлігі шыңдала берсе екен дейміз. Ұлттық ойынға деген қызығушылық артып, жас дарындардың қатары көбейіп, өңірден талай мықты тоғызқұмалақшылар түлеп ұшарына сенім мол. Сананы сергітетін, рухты асқақтататын бұл асыл мұра ұрпақтан ұрпаққа аманат болып, Мәңгілік елдің рухани қазынасына айнала берсін.

Мәдениет

Қаражал қаласының орталықтандырылған кітапханасында руханият пен білімді дәріптеген тағылымды шара - «Ең үздік жыл оқырманы» номинациясын табыстау салтанаты өтті. Бұл іс-шара кітап оқуды насихаттауға, рухани құндылықтарды ұлықтауға және жас ұрпаққа өнеге көрсетуге бағытталды.

Шараның салтанатты ашылуы көрерменге ерекше әсер сыйлады. Кеш шымылдығын «Айвива» би тобының биші қыздары орындаған «Кербез сұлу» биі түріп, ұлттық өнер мен мәдениеттің сұлулығын паш етті.

Өн әуенімен әрленген кеш барысында Тоғжан Аманкешова, Нұрмұхан Әбдіғалпаров, Еркебұлан Дүкенбаев орындаған әсерлі әндер шараның мазмұнын тереңдетіп, рухани атмосфераны байыта түсті.

Кештің ең маңызды әрі толғандырар сәті - «Ең үздік жыл оқырманы» номинациясының иегерлерін марапаттау болды. Бұл атаққа өмірлік тәжірибесімен, кітапқа деген сүйіспеншілігімен кейінгі буынға үлгі болып жүрген қала тұрғындары ие болды. Атап айтқанда, Қаражал қаласының Құрметті азаматы, зейнеткер Рахымжан Сатанов, зейнеткер Владимир Веремьев, сондай-ақ, Светлана Казявкина жыл бойы белсенді оқырман ретінде танылып, зор

Кітап — рухани қазына

құрметке бөленді. Олардың кітапқа деген адалдығы келер ұрпаққа өнеге, рухани сабақ боларлық айқын үлгі.

Сонымен қатар, орталық балалар кітапханасының 14 жасқа дейінгі оқырмандары арасынан суырылып шығып, «Ең үздік оқырман» атанған жас жеткіншектер де ерекше аталып өтті. № 7 ЖББМ оқушысы Абай Жарқынбай мен 8 сынып оқушысы Ақбаян Бөлеген білімге деген құштарлығымен, кітап оқуға деген тұрақты қызығушылығымен көпшілікке үлгі бола білді. Бұл - жас оқырмандардың рухани дамуға деген ұмтылысының, жарқын болашаққа бастар сенімді қадамының дәлелі.

Аталған іс-шара кітаптың адам өміріндегі маңызын тағы бір мәрте айқындап, оқырман мен кітапхананың арасындағы рухани байланысты нығайта түсті. Кітап оқитын қоғам - ойы сергек, болашағы нық қоғам. Осындай тағылымды кездесулер арқылы жас ұрпақтың жүрегіне білімге деген сүйіспеншілік ұялап, ұлттық рух пен адамгершілік құндылықтар қалыптасары сөзсіз.

Алмагүл МҰХАМЕДЖАНОВА,
оқырмандарға
қызмет көрсету бөлімінің
меңгерушісі.

Директор
Жалғасқан ҚҰРМАНСЕЙІТОВ

Бас редактор
Асель КУРБАЛОСОВА
Техникалық редактор
Айгүл БАЙПЕЛОВА

«Қазыналы өңір» газеті редакциясы»
ЖШС

Қаражал қаласы, Сары Тоқа, 1
Тел: 2-61-02, k_onir2025@mail.ru

Газет Қазақстан Республикасы Ақпарат және мұрағат комитетінде 2012 жылғы 22 мамыр 12759-Г куәлігімен тіркелген.

ИИН 001140000674
KZ 40601717000000329
БИК HSBKZKX АО «Halyk bank»
Код Кбе 18
Газет сенбі сайын шығады
Көлемі 2 б/т
Индекс 200122
Таралымы 1000
Тапсырыс 2

Газет «Типография Арко» ЖШС баспаханасында басылды.
Қарағанды қаласы, Сәтбаев көшесі, 15.
Жеке авторлар мақаласы редакция көзқарасын білдірмейді.
Мақала нақтылығына авторлар жауап береді.
Мақала авторларға қайтарылмайды.
Жарнаманың нақтылығына жарнама берушілер жауапты.